

Entrevista a Stefania Maria Ciminelli

Noemí Tortosa Corbí

Alma Mater Studiorum. Università di Bologna. Dipartimento di Lingue, Letterature e Culture Moderne

Via Cartoleria, 5. Bologna, 40124

noemi.tortosacorbi@unibo.it

Stefania Maria Ciminelli (Roma, 1962) es va llicenciar en Filologia Romànica a la Universitat La Sapienza de Roma i des de fa més de vint anys que viu a Barcelona. Ha estat professora d'italià a l'Escola d'Idiomes de la Universitat de Vic i al Servei d'Idiomes Moderns de la Universitat Autònoma de Barcelona; també ha col·laborat amb Linguamón-Casa de les Llengües i treballa regularment amb institucions culturals com els Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona, entre d'altres. La seva llarga carrera com a traductora professional va començar els anys noranta amb traduccions de textos d'especialitat, i de mica en mica, amb esforç i perseverança, va aconseguir introduir-se en el món de la traducció editorial. Les primeres versions foren d'assaigs, tant en traducció directa com en inversa, però aviat va passar a la traducció literària de caire més creatiu, amb una gran precisió i domini de la (re)escriptura que l'han convertida en una de les traductores de literatura catalana més prestigioses del moment.

En el camp de la narrativa va debutar amb la traducció de l'obra de literatura infantil *Petita història d'Hiroshima*, de Meritxell Margarit (*Piccola storia di Hiroshima*, Editorial Mediterrània, 1998), però no va trigar gaire a traslladar a l'italià alguns dels títols i dels autors cabdals de la literatura catalana contemporània, com ara *Cavalls cap a la fosca*, de Baltasar Porcel (*Cavalli verso le tenebre*, La Nuova Frontiera, Roma, 2003); *Maletes perdudes*, de Jordi Puntí (*Valigie smarrite*, Mondadori, Milà, 2012); *L'illa de l'última veritat*, de Flavia Company (*L'isola dell'ultima verità*, Edizioni E/O, Roma, 2012); o *Crim de sang*, de Sebastià Alzamora (*Fatto di sangue*, Marcos y Marcos, Milà, 2013). L'autor català que més ha traduït i amb el qual ha mantingut una relació més estreta és Jaume Cabré: *Les veus del Pamano* (*Le voci del fiume*, La Nuova Frontiera, Roma, 2007), *L'ombra de l'eunuc* (*L'ombra dell'eunuco*, La Nuova Frontiera, Roma, 2010) i *Jo confesso* (*Io confesso*, Rizzoli, Milà, 2012). Per aquesta darrera traducció va rebre l'any 2013 el premi de traducció de la Fundació Ramon Llull, un premi que, en paraules de la mateixa traductora, la va emocionar molt i li ha donat un cert reconeixement, més en l'àmbit català que a Itàlia. L'any 2014 una de les principals editorials italianes, Rizzoli,

publicava la seva traducció italiana de la que era sense dubte la novel·la del moment: *Victus*, d'Albert Sánchez Piñol.

Començaré per una pregunta que cada any faig als alumnes de català de la Universitat de Bolonya el primer dia de classe: quina motivació et va portar a aprendre català?

Volia fer una tesi sobre el català de l'Alguer, motiu pel qual vaig començar a estudiar-lo. Com que no vaig trobar un tema concret en què centrar-me, vaig haver de renunciar-hi, però vaig voler quedar-me en l'àmbit català i finalment em vaig llicenciar amb un estudi sobre el lèxic del *Llibre del Consolat de Mar*. Durant aquest període, vaig fer estades a Barcelona per un curs de llengua catalana i per consultar material sobre la tesi. Parlo de fa molts anys; la primera estada va ser el 1988. Ja coneixia Barcelona; hi havia estat per turisme i m'havia encantat. Durant aquestes estades més llargues vaig conèixer persones amb qui vaig fer molta amistat, i el meu lligam amb la ciutat es va enfortir. Després de llicenciar-me, vaig tornar a Barcelona amb una beca de la Generalitat per a una investigació filològica, i encara hi visc.

En quin moment vas decidir dedicar-te a la traducció de manera professional i com et vas introduir en aquest món?

Traduir és una activitat que m'ha fascinat d'ençà que de jove feia cursos d'idiomes, als temps del *liceo* i de les versions de llatí i de grec. Aviat vaig pensar que m'hauria agradat dedicar-m'hi, però no he cursat mai una formació específica. Vaig començar a practicar-la professionalment, tot i que de manera esporàdica, després de la llicenciatura, i no va ser fins anys més tard, ja a Barcelona, que vaig aconseguir convertir la traducció en la meva activitat professional principal. Al principi traduïa sobretot textos comercials, legals, tècnics, etc. Em va costar molt introduir-me en el món de la traducció editorial. Fa vint anys gairebé no hi havia Internet, i les comunicacions eren molt més complexes. Segurament viure lluny d'Itàlia i no haver tingut una formació de traductora ha representat un element en contra pel que fa als contactes amb les editorials.

És per això que vas decidir completar la teva formació en l'àmbit de la traducció?

Vaig cursar el doctorat en Teoria de la Traducció perquè volia omplir llacunes en la meva formació en aquest àmbit, però no vaig arribar a doctorar-me i mai no m'he dedicat a la traducció des d'una perspectiva acadèmica.

Llavors, consideres que la formació teòrica en àmbit traductològic garanteix la qualitat de les traduccions?

No, no considero que la formació universitària en àmbit traductològic sigui garantia de qualitat de les traduccions. Traduir és una activitat eminentment pràc-

tica, que requereix sensibilitat lingüística i molts altres requisits, i no em sembla que uns estudis teòrics donin les capacitats necessàries. Però sí que són importants per afinar-les, reflexionar sobre la nostra pràctica i guiar-nos a l'hora de triar criteris de traducció.

Pel que dius, la formació sí que és necessària a l'hora d'introduir-se en el món laboral. En quin sentit?

Penso que, com en qualsevol altre àmbit, és important moure's en l'ambient (fer cursos, participar en seminaris i en llistes específiques de correu, assistir a trobades). És una manera de donar-se a conèixer, que algú pugui fixar-se com treballes. És més fàcil confiar en algú que ja coneixem que en un currículum entre milers que arriben cada dia, cada setmana a les editorials.

S'ha dit sovint que només els escriptors poden ser bons traductors literaris. Què en penses?

Actualment no és una opinió gaire corrent. Hi ha qui diu fins i tot que un traductor deixa que la seva veu se senti massa per sobre de la veu de l'escriptor que tradueix, que s'hi imposa. Com sempre, no em sembla que es pugui generalitzar, sobretot ara que som cada vegada més conscients de què és la traducció.

En qualsevol cas, escriptor o no, el traductor també és un artista. Això afirmava Jaume Cabré en una conversa vostra per a la revista *Catorze*.¹ Tu semblaves discrepar-ne una mica.

Jo ho matisava: deia que el traductor té una part d'artista; ha de tenir sensibilitat artística i una dosi de creativitat, però que és més aviat un artesà que treballa amb les paraules, que desmunta un text i el torna a muntar en el seu idioma, amb la seva sensibilitat. A l'entrevista amb Cabré també fèiem la comparació amb la música: l'escriptor és com el compositor i el traductor com l'interpret; el violinista, el pianista que toca aquella composició. L'escriptor crea un món. Jo en aquest món m'hi submergeixo, l'observo, n'analitzo totes les parts, n'estudio els components més petits i el recreo en el meu idioma.

Quins requisits ha de complir un bon traductor literari?

Donaria per descomptat que ha de conèixer a fons l'idioma de què tradueix, però també ha de conèixer la cultura que s'expressa en aquell idioma. I ha de tenir un domini molt sòlid de la seva pròpia llengua. A més, sensibilitat lingüística, com deia abans, capacitat d'escolar i d'analitzar, molta curiositat per cuidar els detalls i fer recerques a vegades interminables sobre una paraula, un modisme, un costum local. Ha de ser creatiu, però conèixer els límits en els quals pot exercir la

1. <<http://catorze.naciodigital.cat/noticia/780/jo/confesso/al/io/confesso>>

creativitat. I aquí arribem al requisit que més sovint sentim esmentar: la humilitat, tot i que no m'agrada gaire fer servir aquesta paraula. Un bon traductor literari ha de saber reproduir un text, un contingut i la seva forma, i per fer-ho ha de seguir les petjades de l'autor, no desviar-se del camí traçat pel text. Això porta a la famosa invisibilitat? Sí i no, perquè si és veritat que el traductor no pot imposar-se sobre el text, també és veritat que n'és un intèrpret, i que d'aquell mateix text poden haver-hi interpretacions diferents, i totes de qualitat.

També s'afirma que les traduccions només són de qualitat si es fan en la llengua materna del traductor i no a l'inrevés. Tu, que també has fet traducció inversa, hi estàs d'acord?

En principi, sí. Però podem diferenciar segons el tipus de text. De fet, les poques traduccions que he fet cap al català o al castellà sempre han estat en col·laboració amb traductors que sí que tenien el català o el castellà com a llengua materna, i sempre han estat textos d'assaig o divulgatius. En aquest cas, una bona col·laboració pot portar a una traducció de qualitat. Quant a les traduccions literàries, no trobo que el domini de l'idioma estranger pugui arribar a ser tan profund i ric com el de la llengua materna. Penso que tots tenim un bagatge cultural que portem a dintre, que enriqueix el nostre idioma i ens dóna recursos a l'hora de buscar solucions que no podem tenir en un altre de diferent. Fins i tot en un país bilingüe com Catalunya, la majoria d'escriptors tenen una llengua en la qual se senten més còmodes, que senten més seva. I com ells, també els traductors literaris.

Parlaves abans de la veu del traductor. Penses que es pot reconèixer la teva veu en totes les teves traduccions? Ets la mateixa quan tradueixes Sánchez Piñol o Baltasar Porcel?

Un dels requisits essencials del traductor literari és la capacitat mimètica; en aquest sentit, sóc la mateixa perquè procuro afrontar cada text amb aquesta «arma». En conseqüència, alhora, no sóc la mateixa, en la mesura que no ho són els autors que tradueixo. Sincerament, no sé si es pot reconèixer la meua mà (més que la meua veu) en totes les meves traduccions.

També parlaves abans de la visibilitat. Quina és la teua posició respecte a les estratègies de traducció que fan més visible el traductor com ara les notes a peu de pàgina o els pròlegs?

En general, evito les notes a peu de pàgina. En aquest sentit, sí que m'agrada la invisibilitat, i em decanto per la fluïdesa de la lectura. Prefereixo despertar curiositat en el lector a aplanar-li el camí. Aquest és un dels ensenyaments que he rebut de Jaume Cabré: sempre diu que confia en la intel·ligència del lector. Però aquí tampoc s'ha de ser inflexible: reconec que hi ha casos en què una nota és necessària, o és una opció vàlida. D'altra banda, no he tingut mai ocasió de prologar una traducció meua. No sé fins a quin punt el pròleg d'un traductor pot inte-

ressar el lector comú; per als professionals és sense dubte una lectura que dona motius de reflexió.

Penses que els lectors en general tenen consciència de la labor dels traductors?

Diries que la tenen cada vegada més, però encara són una petita minoria.

Consideres que la tasca del traductor rep el reconeixement que li correspon o encara està infravalorat?

Desgraciadament, està molt infravalorat. Entre el públic de lectors, com deia, hi ha poca consciència de la tasca del traductor. Quantes vegades s'ha comentat, en les comunitats de traductors, la importància de conscienciar el lector perquè a l'hora d'escollir, parlar o criticar un llibre tingui en compte el criteri de la traducció! Quanta gent, expressant la seva opinió sobre un llibre que els ha agradat moltíssim o no els ha agradat gens, es pregunta com pot haver influït sobre la seva opinió la traducció que n'ha llegit? Més reconeixement social també comportaria més reconeixement econòmic, n'estic segura. Fa uns quants mesos vaig llegir i veure la conversa que publicava la revista *Catorze*² entre Albert Sánchez Piñol i la seva traductora al rus, Nina Avrova. Em va encantar llegir aquesta frase d'Avrova, al principi de tot: «A Rússia als traductors se'ls considera més escriptors que aquí, se'ls dona més valor. Els millors traductors són coneguts i reconeguts dins del gremi.» És difícil trobar la manera de canviar les coses. Els traductors ens associem, reivindicuem, ens fem conèixer. No volem fer de víctimes, volem trobar maneres eficaces de tirar endavant les nostres instàncies. Aquí, a Catalunya, hi ha associacions que treballen molt i que han aconseguit molt per al gremi; a Itàlia hem constituït un sindicat, Strade. Progressem amb passos petits, però el camí està endegat.

Com arribes a traduir els autors més importants de la literatura catalana actual, per encàrrec directe de l'editor o fas tu la proposta?

En general, ha estat per encàrrec. Normalment els traductors fem propostes, sobretot els traductors de llengües menys conegudes, però la decisió final, és clar, és de l'editor, segons els seus criteris de gust literari, de mercat, de tipus de públic, etc. A vegades ens passa que un llibre que proposem i que no ha estat acceptat per un determinat editor, després el publica un altre.

Has traduït majoritàriament homes: Jaume Cabré, Albert Sánchez Piñol, Baltasar Porcel, Jordi Puntí... És casualitat o decisió personal?

No, no és cap decisió personal. És casualitat. Fet i fet, la meua última traducció publicada és precisament la de *L'estiu que comença*, de Sílvia Soler (*L'estate che*

2. <<http://catorze.naciodigital.cat/noticia/878/cada/autor/seu/ritme>>

comincia, Mondadori 2015) i en aquests moments tradueixo *Quanta quanta guerra*, de Mercè Rodoreda.

En la mateixa línia, tradueixes autors contemporanis. No has traduït mai autors clàssics?

He traduït *Curial e Güelfa* per a una col·lecció de clàssics medievals catalans que publicaran conjuntament la Fundació Barcino i Edizioni dell'Orso. A més a més, estic tractant amb una editorial la traducció d'un clàssic del segle xx.

Has rebutjat alguna vegada cap encàrrec de traducció?

Sí, però només per restriccions «materials» (impossibilitat de respectar el termini de lliurament, retribució massa baixa, etc.).

S'ha parlat i debatut molt sobre la natura crítica i política de la traducció. En l'àmbit català és evident que ha perseguit al llarg de la història uns objectius més enllà de la mera traducció. Penso en el paper cabdal que va desenvolupar en la normalització lingüística i la reconstrucció nacional durant el període del Noucentisme i durant els anys seixanta. Trobes que ara la traducció es pot considerar un acte polític?

Traduir obres catalanes a altres idiomes també és un acte polític en la mesura que tota acció humana, tota tria, ho és. Un acte polític és, ja al començament, haver-me interessat per una cultura minoritària.

Ara que parlem de política, no puc deixar de preguntar-te per la teva traducció de *Victus*, una novel·la que va despertar moltes polèmiques tant en l'àmbit intern com en l'internacional. Com les vas viure tu, com a traductora, aquelles polèmiques? Van influir en la teva feina o en les exigències de l'editor? Quina acollida ha tingut a Itàlia?

Vaig traduir la novel·la en ple debat a la societat catalana sobre la necessitat d'un referèndum per la independència. La celebració del Tricentenari era un tema a l'ordre del dia i el «procés» avançava. El debat es feia cada vegada més encès, i jo no parava de veure paral·lelismes entre la situació històrica i l'actual. Lamentablement, a Itàlia no es va aprofitar l'ocasió per promoure el llibre més; en el moment que *Victus* es va publicar, als diaris italians sortien nombrosos articles sobre la situació política a Catalunya. Jo diria que a Itàlia l'acollida ha estat bona, però força limitada. Curiosament, alguns familiars i coneguts m'han comentat que llegint el llibre han entès molts aspectes de la relació de Catalunya amb Espanya que abans els costava d'entendre.

En la teva conversa amb Jaume Cabré per a la revista *Catorze*, vas fer palesa l'estreta relació que manteniu durant el procés de traducció. Tens la mateixa relació amb els altres autors que tradueixes?

Procuro sempre posar-me en contacte amb l'autor o autora del llibre que tradueixo, per presentar-me i demanar-li la disponibilitat, en el cas de tenir dubtes, per parlar-n'hi. Tots han estat sempre molt disponibles, i amb alguns, per un motiu o altre, hi he tingut més tracte. En el cas de Jaume Cabré, he de dir que és un autor que demostra un interès especial per posar-se en contacte amb els seus traductors. Em sembla que quan vaig traduir el seu primer llibre d'ell, *Les veus del Pamano*, em va escriure un correu electrònic abans i tot que jo el contactés. En aquell moment també escrivia una mena de butlletí que enviava a tots els seus traductors per mantenir-nos al dia de les vicissituds de les seves obres en els diferents idiomes, actes programats, etc. A mi em va sorprendre la rapidesa amb la qual contestava els dubtes que li plantejava, i per les respostes que em donava entenia que aquelles estones que dedicava a ajudar-me no se li feien pesades; al contrari. És clar que abans de demanar ajut a l'autor intento sempre resoldre el màxim de dubtes jo sola, amb tots els recursos que tinc a l'abast, però la seva actitud em donava tranquil·litat a l'hora de plantejar-li qualsevol qüestió, per petita que fos. També s'ha de dir que és l'únic autor del qual he traduït més d'un llibre, i això és un element que ha reforçat la relació, perquè el diàleg que s'ha establert d'ençà el primer llibre ha continuat i s'ha enriquit. A més, li he fet d'interpret en entrevistes i actes de presentació de les seves obres, a Roma, a l'Alguer i al Festival de Literatura de Màntua. Tot això m'ha permès conèixer la persona també en la seva relació amb el públic i la crítica.

Aquesta preocupació de Cabré per les traduccions de les seves novel·les em recorda la d'Italo Calvino, que també era un escriptor molt preocupat per la qualitat de les traduccions de la seva obra i mantenia una estreta relació amb els traductors. Fins i tot va escriure un parell d'assajos i alguna crítica sobre traducció. Tu tens una gran responsabilitat perquè tradueixes autors de gran renom i èxit internacional, i que a més a més poden llegir i criticar la teva feina. Això implica més pressió o, per contra, facilita les coses? Són gaire exigents, els escriptors?

Cap autor no ha volgut llegir les meves traduccions abans que les entregués, ni les ha criticades en sentit negatiu un cop publicades. També desconec si cap d'ells té el nivell d'italià que es necessita per valorar una traducció. Però, en general, tots m'han agraït molt la feina. Potser he tingut sort, però fins ara no m'he trobat mai cap autor especialment exigent, sinó al contrari, persones molt respectuoses amb la feina dels traductors.

Consultes altres versions de l'obra que tradueixes?

A vegades, sí. És un dels recursos que tenim els traductors per resoldre dubtes, i una manera de dialogar amb l'obra.

I traduccions de l'italià al català, que en llegeixes?

No llegeixo sistemàticament traduccions de l'italià al català, però sí que a vegades ho faig per curiositat, per entendre com s'han afrontat determinats problemes, etc.

Com ha canviat la traducció en l'era de la tecnologia? En àmbits d'especialitat les noves tecnologies han comportat una revolució per als traductors; això també passa en el camp de la traducció literària? Quines eines fas servir, tu?

Trobo que la gran revolució ha estat el desenvolupament i la gran difusió d'Internet. Això ha ajudat moltíssim els traductors, tan tècnics com literaris. Ens trobem sovint amb la necessitat de fer recerques per entendre que és exactament un tipus de menjar esmentat al llibre que traduïm, una planta exòtica o un tipus de construcció. Podem consultar el plànol de qualsevol ciutat o trobar informació sobre les celebracions d'una festa tradicional. Pel que fa als programes informàtics, hi ha traductors que han tret molt profit dels programes de reconeixement vocal. Aquests programes poden ajudar molt els que solen treballar amb un primer esborrany ràpid de tot el text per arribar de mica en mica a la redacció final: els permet obtenir més ràpidament el primer esborrany. N'hi ha que també utilitzen programes de traducció assistida, amb totes les seves funcions, com ara la possibilitat de fer glossaris, etc. Personalment, no faig servir cap d'aquestes eines en les traduccions literàries. Voldria remarcar, també, un altre aspecte important de la difusió d'Internet per als traductors, més enllà de les repercussions pràctiques. Internet ha facilitat la comunicació entre uns professionals que fan una feina molt solitària. S'han creat llistes de distribució, a través de les quals s'han format autèntiques comunitats de traductors, en què es demana i es dona ajut concret per resoldre dubtes de traducció i es debaten tot tipus de temes relacionats amb la professió. D'aquesta manera, a Itàlia hem arribat a fundar també el nostre sindicat.

Recordes cap problema de traducció difícil de solucionar?

Ara mateix no en recordo cap d'especialment feixuc. Una vegada que he resolt el problema, esborro de la memòria les dificultats que he passat. Et podria parlar del lèxic de *Cavalls cap a la fosca*, de Baltasar Porcel. Va ser la meua primera traducció literària i recordo que em va costar molt en el llenguatge, ara extremament culte, ara regional, que feia servir l'autor. Un llenguatge amb què no estava gens familiaritzada. I a hores d'ara busco la veu apropiada per al narrador de *Quanta, quanta guerra*, un llibre impactant, amb un llenguatge que a la lectura resulta pla-

ner, però que és el producte d'un gran treball d'escriptura; un llenguatge que et porta amb naturalitat dins d'aquesta extraordinària narració onírica.

Tradueixes del català i del castellà. Et resulta més fàcil traslladar a l'italià alguna de les dues llengües o no hi ha diferència?

Jo diria que és indiferent. A la meua vida de cada dia tinc més contactes amb ambients catalans, però llegint em trobo còmoda amb tots dos idiomes. Això sí, he traduït molt més del català, i no he traduït mai cap autor llatinoamericà, amb totes les particularitats lingüístiques i culturals que comporta.

Quan parles de particularitats lingüístiques et refereixes a les varietats dialectals? Has traduït autors de Barcelona, però també de mallorquins com Sebastià Alzamora o Baltasar Porcel. A l'hora de traslladar aquestes veus a l'italià, utilitzes un mateix estàndard o evidencies la varietat dialectal?

Normalment els trets dialectals es perden. No puc fer parlar un mallorquí amb una variant regional de l'italià; penso que sobtaria molt. En aquests casos, es juga més aviat amb el registre, amb algunes construccions o inventant alguna particularitat. També depèn de si el regionalisme de l'autor és funcional o és un tret general del seu llenguatge. Cada cas és diferent. Però en general, pel fa a les traduccions, les redaccions no deixen passar fàcilment ni tan sols paraules individuals molt marcades des d'un punt de vista regional. Potser passa el mateix en català: en un text original s'accepta la varietat, però a l'hora de traduir es busca més aviat una llengua estàndard.

Com ha afectat el món de la traducció, l'actual crisi econòmica? Ho ha fet en la mateixa mesura en el camp de la traducció comercial i en el de la traducció literària, o penses que un sector n'ha sortit més perjudicat que l'altre? Trobes que el mercat editorial està en perill?

Per la meua experiència personal, diria que l'actual situació econòmica ha tingut més aviat una repercussió negativa en l'àmbit de la traducció comercial. Parlo de la meua experiència directa i també indirecta, pel que comenten altres companys. Pel que fa al sector editorial, la baixada no ha estat tan dràstica, però s'ha notat. Potser és excessiu dir que el mercat perilla, però els editors s'ho pensen cada vegada més a l'hora de publicar segons quin llibre i alguns han reduït molt les retribucions que estan disposats a pagar als traductors.

Saps bé que els companys del gremi esperen la publicació d'una nova traducció per desmuntar-la, analitzar-la, classificar-la. Ho tens en compte, quan tradueixes? Et preocupa? Has rebut crítiques de les quals discrepes?

Sí, és clar. Ho tinc en compte i al principi m'amoïnava molt. Quan tens més experiència, no és que deixis de pensar-hi, sinó que tens més recursos per defen-

sar les teves decisions o per acceptar les crítiques. Participo en diferents llistes de distribució de traductors. Els debats que s'hi generen són sovint molt interessants i enriquidors. He après molt dels companys de professió: puc dir que el diàleg i la interacció amb ells han estat bàsics en la meva trajectòria. Aquí, sobretot, he desenvolupat les eines que em permeten reconèixer si en una traducció vaig pel bon camí o si he de corregir el rumb.

Per acabar, hi ha cap obra literària o cap autor que et faria especial il·lusió traduir?

Hi ha un llibre que hauria volgut traduir des que el vaig llegir, ara fa més de vint anys. Durant tot aquest temps l'he proposat a molts editors, però ningú no s'hi ha interessat mai. Ho deixava córrer i de tant en tant tornava a la càrrega, però sempre sense èxit. I l'any passat va sortir publicat, traduït per un altra persona, és clar. És *Camí de sirga*, de Jesús Moncada. Em fascina. Ara tinc una autora al cap i procuraré que no se m'escapi.